

JYX

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Saarimäki, Pasi

Title: Tiedolla vaikuttaja

Year: 2018

Version: Accepted version (Final draft)

Copyright: © Suomen historiallinen seura 2018

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Saarimäki, P. (2018). Tiedolla vaikuttaja. Historiallinen aikakauskirja, 116(1), 92-94.

Tiedolla vaikuttaja

Niina Timosaari: Edvard Westermarck. Totuuden etsijä. Gaudeamus 2017. 308 s. ISBN 978-952-495-426-6

Edvard Westermarckia käsittelevä tuore monografiamuotoinen historiateos perustuu Niina Timosaaren toukokuussa 2016 tarkastettuun, Oulun yliopiston aate- ja oppihistorian oppiaineeseen tehtyyn väitöskirjaan *Tieteen keinoin yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden puolesta: Edvard Westermarck ja sukupuolta, seksuaalisuutta ja avioliittoa koskevat lainuudistusvaatimukset*. Suomenruotsalaisessa, liberaalissa sivistysporvariperheessä varttunut Edvard Westermarck (1862–1939) on edelleen yksi kansainvälisesti tunnetuimpia ja menestyneimpiä suomalaisia tutkijoita, ja teos osoittaa, että mittavaa Westermarckin moraalifilosofiaa, psykologiaa ja sosiaaliantropologiaa näkemyksiä arvioivaa tutkimusta on mahdollista täydentää uusilla, hedelmällisillä ja ajankohtaisilla näkökulmilla.

Westermarck oli vuosina 1907–1930 London School of Economics’in vertailevan sosiaaliantropologian professori ja hän toi brittiläisen sosiologisen tutkimusperinteen Suomeen. Vuosina 1906–1918 hän toimi Helsingin yliopiston käytännöllisen filosofian professori ja rehtorina 1918–1921. Åbo Akademin filosofian professorina hän oli 1918–1932. Westermarckia pidettiin omana aikanaan länsimaiden johtavana avioliittotutkijana. *Edvard Westermarck. Totuuden etsijä* osoittaa, että hän oli myös poliittisia ja yhteiskunnallisia kannanottoja esittänyt tutkija-aktivisti aikana, jolloin tieteelliseen tietoon pohjautuvat näkemykset yhteiskunnasta ja ajatukset yksilön vapaudesta alkoivat lopullisesti ohittaa kristillisen maailmankatsomuksen antamat normit. Vahvan selkänojan Westermarckille antoi uusi tieteenala, sosiologia, jonka uskottiin tarjoavan täsmällistä, objektiivista tietoa yhteiskunnallisten kysymysten ratkaisemiseen.

Vaikka Timosaari ei johdannossa sijoita teosta biografisen historiantutkimuksen kenttään, kyseessä on osa-elämäkerta, jossa tarkastellaan sitä, miten Westermarck osallistui tutkimuksillaan ja julkisilla esiintymisillään ”sukupuolireformin” edistämiseen. Timosaarelle sukupuoli-reformi on analyttinen käsite, joka viittaa sukupuoleen, seksuaalisuuteen ja avioliittoon liittyvän lainsäädännön kritisointiin ja uudistustyöhön. Tutkimus käsittää koko Westermarckin aktiivisen uran 1890-luvun alusta aina 1930-luvun loppuun saakka. Vaikka Westermarckin tutkimuksia luettiin muuallakin Euroopassa ja myös Yhdysvalloissa, hänen varsinainen toimintaympäristönsä paikantui Isoon-Britanniaan ja Suomeen.

Teos tarjoaa aikaisempaa yksityiskohtaisemman kuvan Westermarckin aktiivisesta osallistumisesta aikakauden sukupuoli- ja seksuaalisuuskeskusteluun ja hänen moninaisista sosiaalisista verkostoistaan. Timosaaren tavoitteena on kyseenalaistaa kaksijakoinen kuva Westermarckista joko vallitsevan avioliittoinstituution konservatiivisena pönkittäjänä tai oman aikansa kulttuuriradikaalina. Lyhyen johdantoluvun jälkeen teos jakaantuu neljään temaattiseen päälukuun. Ensimmäisessä pääluvussa ’Totuuden puolesta tekopyhyttä vastaan’ Timosaari aloittaa kuvaamalla Westermarckin tieteellistä ajattelua ja työskentelytapoja. Seuraavaksi hän tiivistää tämän avioliitto- ja moraalitutkimusten tulokset ja arvioi niiden vastaanottoa. Lopuksi hän tarkastelee Westermarckia kristinuskon käytännön kriitikkona ja uskonnonvapauden kannattajana suhteessa hänen moraalifilosofiaansa.

Kyseinen taustoittava luku tarjoaa lukijalle paitsi erinomaisen aatteellisen pohjan ymmärtää seuraavien käsitteilylukujen aiheita myös pohjustaa teoksen olennaisinta tutkimustulosta. Timosaaren mukaan Westermarck perusteli lakireformitarpeita vetoamalla järkeen ja tutkimus-

tietoon nojaavaan tarkkailijaposition (”conscientious and intelligent/scrutinising and enlightened judge”). Hänen mielestään moraalikapinallisten tehtävänä oli kyseenalaistaa totuttuja moraalisääntöjä ja toimia edistyksen airuina, järjen ja suvaitsevaisuuden edistäjinä ja ihmisten moraalitunteen kehittäjinä.

Westermarck kirjoitti ja esitelmöi erilaisista aihepiireistä aina näennäisen puolueettomasti mutta kuitenkin vähintään epäsuorasti kantaa ottaen. Kolme seuraavaa, napakasti ja kuvaavasti nimetyt pääluvut ovatkin empiirisiä ja aatehistoriallisia kuvauksia Westermarckista juuri tällaisena moraalikapinallisena. Jokaisessa niissä on toistuva rakenne: kunkin aihepiirin yhteiskunnallinen tausta avataan, Westermarckin näkemykset ajankohtaisista moraalikysymyksistä analysoidaan, vastaanotto ja vaikutukset käydään lävitse, ja esitellään hänen aktiivinen toimintansa erilaisissa yhteisöissä, jotka hyödynsivät vaikuttamistyössään Westermarckin tutkimustuloksia. Jäsennyksellisesti ratkaisu on hieman mielikuvituksen, mutta toteutuksena erinomaisen looginen ja rakenteellisesti selkeä.

Monista käsittelylukujen aiheista lukija löytää hyvin modernilta vaikuttavan Westermarckin. ’Kumppanuusavioliittojen puolustaja’ -luvussa Timosaari käsittelee Westermarckin kritiikkiä vallitsevaa avioliittolainsäädäntöä kohtaan. Westermarck kannatti miehen ja vaimon lainsäädännöllistä yhdenvertaisuutta ja käytti tieteellisestä auktoriteettiaan naisten emansipaation tukemiseksi. Englantilaiset ja kotimaiset naisasiajärjestöt olivat hänelle tärkeitä yhteistyökumppaneita ja monet naisasianaiset viittasivat hänen teksteihinsä. Suomessa hän kuului vuonna 1892 perustetun Naisasialiitto Unionin piiriin, jossa vaikutti myös useita hänen lähisukulaisiaan ja tuttaviaan, aktiivisimpana sisko, kirjailija Helena Westermarck. Aikaisemmassa tutkimuksessa on jäänyt vähemmälle huomiolle sukupuolireformin sivujuonne, avioeroa koskevan lainsäädännön liberalisointityö. Se sisälsi vaatimuksia eroperusteiden lisäämisestä, sopimusperusteisen avioeron mahdollistamisesta, eroprosessin tekemisestä halvemmaksi sekä sukupuolten yhdenvertaisuudesta. Tämä tematiikka saa luvussa osakseen yksityiskohtaisen, syvällisen ja sivumäärältään laajan kuvauksen, mikä on syytä lukea kirjan ansioksi.

Väitöskirjastaan ansiosta *Edvard Westermarck. Totuuden etsijä* on laajaan alkuperäisaineistoon ja tekijän paneutuneeseen tutkimuskirjallisuuden läpikäyntiin pohjautuva historiantutkimus. Timosaari on Westermarckin omaa ääntä etsiessään käyttänyt laajasti tämän tutkimuksia sekä myös muuta kirjallista materiaalia ja henkilökohtaista aineistoa, esimerkiksi muistelmia ja kirjeenvaihtoa. Vastaanoton osalta lähdeaineisto kattaa muun muassa sanomalehtiä ja monien aikalaiskirjoittajien omia tutkimuksia. Westermarck oli uransa aikana tekemisissä monien nimekkäiden länsimaisten yhteiskuntatieteilijöiden kanssa ja he saattoivat omissa tutkimuksissa häneen myös viitata. Teoksen lopusta löytyvän nimihakemiston avulla lukija löytää nopeasti itsensä näiden moninaisten tieteellisten verkostojen parista.

Kontekstoivana aineistona Timosaari käyttää muun muassa aikakauden lainsäädäntöä ja lakiuudistustyön kommentaareja. Luettelo tutkimuskirjallisuudesta on pitkä ja laadukas, ja Timosaari onkin onnistunut rakentamaan syvälliset historiallis-yhteiskunnalliset kontekstit tutkittavien, toisistaan usein erillisten moraalikysymysten ympärille. Alkuperäisaineisto ja tutkimuskirjallisuus ovat hyvässä dialogissa keskenään kautta teoksen. Loppuviitteet johdattavat asiasta kiinnostuneen lukijan vielä syvällisempiin yksityiskohtiin.

’Valikoitu vanhemmuus: Eugeniikka ja syntyvyyden säännöstely’ -luvussa Timosaari käsittelee ensin Westermarckin myötämielisiä käsityksiä ”rodunjalostuksesta” ja terveyteen liittyvistä avioliitosteistä. Varsinkaan kysymystä eugeniikasta ei ole käsitelty aikaisemmassa Wester-

marck-kirjallisuudessa, vaikka hän tutki esimerkiksi lapsensurmia ja esitti näkemyksiä abortista ja ehkäisymenetelmistä. 'Norminvastainen seksuaalisuus' -luvun alkupuolella analyysin kohteena on Westermarckin työ aviottomien lasten ja äitien oikeudellisen aseman kohentamiseksi, missä yhteydessä hän pohti muun muassa pakkoavioliiton mahdollisuutta.

Teoksen viimeinen osio käsittelee Westermarckin pyrkimyksiä homoseksuaalisuuden dekriminälisöimiseksi ja asenteiden liberalisöimiseksi. Homoseksuaalisuus oli monissa maissa vasta määritelty rikokseksi ja aiheutti ankaran sosiaalisen stigman. Liberaali Westermarck oli yksi harvoista tieteen tekijöistä, joka piti aihepiiriä julkisesti esillä. Westermarck ei välttämättä kertonut näkemyksistään kovin suoraviivaisesti, joten Timosaari on tehnyt suuren työn arvioidesaan Westermarckin ajattelua ja sen kehittymistä, mielipiteitä, näkemyksiä, argumentteja ja perusteluja. Sama pätee myös Westermarckin aikalaistutkijoiden näkemyksiin. Analyysi on kaikin puolin oivaltavaa. Timosaari perustelee näkemyksensä asiallisesti ja selkeästi, vahvaan empiriaan pohjautuen. Tutkimus on myös kielellisesti ja tyyllisesti selkeää ja hyvää tieteellistä laatua. Leipätekstiä tukee mitä monipuolisimmista näkökulmista valitut 41 kuvaa tai piirrosta.

Edvard Westermarck. Totuuden etsijä tarjoaa lukijoille ja erityisesti 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun suomalaisesta yhteiskunnasta kiinnostuneille historiantutkijoille tärkeää tietoa sukupolireformin ajasta, avioliittoinstituution murroksesta, seksuaalisuuteen liittyvistä käsityksistä, ja ajankohtaisista moraalikysymyksistä. Kaikki oivia näkökulmia kertomaan modernisaatiosta. Teos tuo kuitenkin ennen kaikkea esiin tutkimuskohteensa, uudistusmielisen, yhteiskunnallisesti aktiivisen tutkijapersoonan, jonka sosiaalipoliittiset mielipiteet perustuivat aina uusimpaan tutkimukseen, Westermarckin tapauksessa länsimaiden ulkopuolisista kulttuureista ja ihmisyyhteisöistä ammennettuun antropologiseen ja historialliseen tietoon.

Edward Westermarck hoiti omalta kohdaltaan yliopiston kolmatta tehtävää eli yhteiskunnallista vaikuttamista aikana, jolloin kyseistä termiä ei ollut vielä valtiovallan taholta keksittykään. Westermarckille totuuden etsiminen tarkoitti nimenomaan tieteellisen tiedon etsimistä. Timosaaren tutkimus onkin oivallinen historiallinen kuvaus siitä, miten paljon ihmistieteiden tuottamalla tiedolla voi olla annettavaa yhteiskunnan lainsäädännöllisessä kehittämisessä.

--

Pasi Saarimäki on Suomen historian tutkijatohtori Historian ja etnologian laitoksella Jyväskylän yliopistossa